

RECENZJA
ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

AUTORKA: **Mgr Anna Bartosiewicz**

TYTUŁ: *„Socjodemograficzne i psychospołeczne uwarunkowania
gotowości pielęgniarek do ordynowania leków i wypisywania
recept”*

PROMOTOR: **Prof. dr hab. n. med. Paweł Januszewicz**

Instytut Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu,
Katedra Zdrowia Publicznego, Wydział Medyczny
Uniwersytet Rzeszowski

PROMOTOR
POMOCNICZY: **Dr n. med. Małgorzata Marć**

Zakład Pielęgniarstwa, Wydział Medyczny
Uniwersytet Rzeszowski

RECENZENT: **Dr hab. n. zdr. Danuta Zarzycka**

Katedra i Zakład Pielęgniarstwa Pediatrycznego
Wydział Nauk o Zdrowiu, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

DATA: **Lublin, 31.08.2017r.**

1. TEMAT PRACY

Podstawowe zagadnienie pracy – gotowość pielęgniarek do ordynowania leków i wypisywania recept przedstawione jest w kontekście wybranych uwarunkowań demograficznych i psychospołecznych. Zainteresowanie Autorki tym zagadnieniem jest reakcją na decyzje dotyczące rozszerzenia dotychczasowych uprawnień pielęgniarek właśnie o wcześniej wymienione ordynowanie leków i wypisywanie recept. Współczesne funkcjonowanie świata i jego rozwój jest na stałe związany ze zmianą do jakich należy wprowadzenie do praktyki pielęgniarskiej wymienionej kompetencji. Wielu przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych podejmowało zadanie zdefiniowania i opisu zjawiska zmiany. Wśród realizowanych kierunków badań wyróżniają się te, które są poświęcone człowiekowi w procesie zmiany w tym szczególnie drobiazgowo analizowane są uwarunkowania oporu i akceptacji zmiany. Elementem akceptacji zmiany jest gotowość ludzi do zmian co budowane jest poprzez zrozumienie treści zmiany, jej uwarunkowań oraz ograniczenie wątpliwości towarzyszących temu procesowi. Gotowość do zmiany zawsze poprzedza samą zmianę i dotyczy osoby, jej wiedzy, przekonania, ale również nie mniej ważne są uprawnienia do tego, aby dana osoba mogła podjąć się zmiany w sposób odpowiedzialny. Analiza dokonywanych zmian w opiece zdrowotnej pokazuje, jak ten proces wymyka się wszelkim próbom racjonalizacji. Dlatego przedstawiona treść rozprawy doktorskiej dotyczy sedna problemu opieki zdrowotnej i współczesnego pielęgniarstwa - wdrożenia zmian na przykładzie rozszerzenia kompetencji zawodowych polskich pielęgniarek.

STATYSTYKA PRACY

Tekst pracy doktorskiej przedstawionej do oceny zawarty jest na 266 stronach druku komputerowego, znormalizowanego. W opracowaniu uwzględniono oprócz tekstu zasadniczego również wykaz skrótów zawierający 35 oznaczeń, strukturalne streszczenia w językach polskim i angielskim oraz słowa kluczowe w liczbie 6. Piśmiennictwo zawiera 193 pozycje, w języku polskim i języku angielskim, które są wybrane poprawnie tematycznie, starannie opisane według obowiązujących zasad i uporządkowane oraz cytowane według systemu

Vancouver. W pracy zamieszczono spisy porządkowe: tabel zawierający 106 pozycji, rycin w liczbie 32.

Aneks pracy o objętości 34 stron zawiera pakiet dokumentów towarzyszących procesowi badawczemu tj.: opinię Komisji Bioetycznej, narzędzie wykorzystane do badań składające się z: autorskiego kwestionariusza ankiety, Kwestionariusz GPUR, Skala SWLS, Kwestionariusz LBQ oraz tabele zawierające szczegółowe wyniki przeprowadzonych badań z podziałem na dwie podgrupy.

2. UKŁAD PRACY

Układ pracy typowy dla tego charakteru opracowań, zawiera 3 rozdziały o poprawnych proporcjach wagi i objętości treści. Do porządkowania treści wykorzystano zasadę logiki opartą na rozumowaniu dedukcyjnym „od ogółu do szczegółu”. W pracy wyodrębniono wstęp, teoretyczne podstawy pracy w którym podstawowym zagadnieniem jest gotowość do podjęcia zmiany prezentowana w kontekście kształcenia ustawicznego, metodologiczne podstawy pracy, wyniki badań oraz ich omówienie i dyskusja. Najobszerniejszy rozdział liczący 114 stron poświęcony jest prezentacji wyników badań.

3. WPROWADZENIE

Wstęp teoretyczny został zawarty na 40 stronach tekstu w którym Autorka przedstawia założenia teoretyczne projektu badań z terminem osiowym gotowość do ordynowania leków i wypisywania recept przez pielęgniarki. W kolejnych podpunktach opracowania naszkicowano w oparciu o analizę literatury mechanizm związków przyczynowo – skutkowych wskazujący wpływ czynników socjodemograficznych, psychospołecznych i prawnych, które warunkują wdrożenie nowej kompetencji pielęgniarskiej.

Zakres treści zawartych we wstępie, logiczny i selektywny sposób ich porządkowania, odwołania do najważniejszych pozycji literatury źródłowej i wyników badań, wskazują na potencjał kreatywności badawczej Doktorantki.

4. CEL PRACY

Projekt badawczy koncentruje się wokół zasadniczego celu o charakterze poznawczym w brzmieniu „*ocena zróżnicowania gotowości pielęgniarek do ordynowania leków i wypisywania recept w zależności od wybranych czynników socjodemograficznych i psychospołecznych*”. Cel ten został odzwierciedlony w problemie głównym, a następnie uszczegółowiony w zdefiniowanych pięciu problemach szczegółowych, przedstawionych w formie pytań badawczych wśród których dominują pytania o charakterze rozstrzygnięcia. Do każdego z pytań postawiono poprawnie skonstruowaną hipotezę opartą na wcześniejszej analizie literatury.

5. MATERIAŁ I METODA

Badania przeprowadzono dwuetapowo tj.: badania pilotażowe zostały zrealizowane w styczniu 2016 r. wśród 34 pielęgniarek podstawowej opieki zdrowotnej (POZ). Natomiast badania właściwe trwały od stycznia do listopada 2016 r. Badaniami objęto łącznie 756 pielęgniarek, przy czym 414 badanych pracowało w podstawowej opiece zdrowotnej (POZ), a 342 w ambulatoryjnej opiece specjalistycznej (AOS) na terenie województwa podkarpackiego. Średnia wieku badanych wyrażona w latach wynosiła 47,76, prawie połowę badanych (45,4%) stanowiły pielęgniarki z wykształceniem średnim zawodowym, natomiast zaledwie 20,1% badanych posiadało specjalizację, co jest szczególnie ważne w kontekście możliwości rekrutacji na kurs specjalistyczny *Ordynowanie leków i wypisywanie recept*, którego ukończenie uprawnia do realizacji nowej kompetencji. W ramach badań korzystano z metody sondażu diagnostycznego w oparciu o technikę ankietową i pomiar. Zastosowano autorski 2-częściowy kwestionariusz ankiety (pierwsza część określająca zmienne socjodemograficzne, druga oparta na skali Likerta pozwala na ocenę gotowości pielęgniarek do ordynowania leków i wypisywania recept. Poza tym w projekcie wykorzystano narzędzia standaryzowane tj.: kwestionariusz oceniający Gotowość Pracowników do Uczenia się i Rozwoju (GPUR 2012) wg A. Różańskiego, Skalę Satysfakcji z Życia w adaptacji Juczyńskiego oraz Kwestionariusz Wypalenia Zawodowego wg Santinello.

Analizę statystyczną wykonano z należytą starannością z wykorzystaniem pakietu statystycznego IBM SPSS Statistics 20 oraz testów statystycznych dobranych adekwatnie do postawionych pytań badawczych oraz jakości danych empirycznych. Na podkreślenie zasługuje poprawny wybór i zastosowanie testów do oceny różnic badanych zmiennych oraz metody wielomianowej regresji logistycznej (wersja krokowo-postępująca).

6. OCENA ETYCZNA

Na przeprowadzenie badań uzyskano pozytywną opinię Komisji Bioetycznej przy Uniwersytecie Rzeszowskim z dnia 2 grudnia 2015 roku (Uchwała nr 12/12/2015).

7. REZULTAT PRACY

Wyniki badań zostały uporządkowane zgodnie z wcześniej postawionymi pytaniami badawczymi i przedstawione na 114 stronach rozdziału oraz dodatkowo na 22 stronach zestawień umieszczonych w aneksie opracowania. Wyniki będące argumentacją na rzecz przyjęcia lub odrzucenia hipotez najczęściej są prezentowane w formie tabelarycznej, z wykorzystaniem zasady systematycznie pogłębionej analizy wyników, począwszy od prezentacji danych oddzielnie dla każdej zmiennej, a następnie opracowanie porównania wartości szacowanych zmiennych.

Wyniki badań Autorka podsumowuje w 5 wnioskach merytorycznych, które korespondują z hipotezami szczegółowymi sformułowanymi w pracy.

Za najważniejsze według subiektywnej opinii recenzenta należy uznać wyniki wskazujące, że najczęściej pielęgniarki posiadały gotowość do ordynowania wyrobów medycznych (N=454; 60,1%), a w najmniejszym stopniu do ordynowania leków odurzających (N=31; 4,1%). Ponadto pielęgniarki posiadające wyższy poziom otwartości na zmiany zachodzące w otoczeniu wykazywały również wyższą szansę na gotowość do ordynowania środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego. Szkic empiryczny wykazany w badaniach przedstawia pielęgniarki wobec zmiany: ordynowanie leków i wypisywanie recept jako grupę która powściągliwie podchodzi do

możliwości realizacji nowej kompetencji. Większy poziom gotowości do realizacji tej kompetencji był uwarunkowany wprost proporcjonalnie do poziomu wykształcenia i doskonalenia, gotowości do uczenia się i rozwoju, poziomu poczucia satysfakcji z życia, a odwrotnie proporcjonalnie do wieku i wypalenia zawodowego.

O rozmiarze rezultatów opracowania świadczy dyskusja, która zajmuje 26 stron tekstu rozprawy. W tym fragmencie pracy zwraca uwagę określona systematyka analizy podporządkowana pytaniom badawczym, polegająca na krótkiej syntetycznej prezentacji uzyskanych wyników. Następnie w części zasadniczej dyskusji należy wyróżnić skrupulatne przedstawienie kontekstów europejskiego i ogólnoswiatowego uzyskanych wyników badań własnych w oparciu o liczne pozycje literatury trafnie dobranej tematycznie i poprawnie cytowanej.

8. WARTOŚĆ NAUKOWA PRACY

Wartością naukową pracy o charakterze przekrojowym przedstawioną jest jakość przedstawionych wniosków opartych na opiniach licznej grupy badanych. Niezaprzeczalnym walorem projektu jest wybór obszaru tematycznego, który dotyczy zupełnie nowego zagadnienia w pielęgniarstwie i dlatego stanowi pomost pomiędzy założeniami a możliwościami wdrożenia kompetencji ordynowanie leków i wypisywanie recept.

Sposób oceny gotowości pielęgniarek do ordynowania leków i wypisywania recept został oparty na propozycji autorskiej, która po doprecyzowaniu koncepcji i szczegółowych wskaźników badanych obszarów oraz walidacji psychometrycznej może stanowić ciekawe i oczekiwane w środowisku pielęgniarstwie narzędzie badawcze.

9. WARTOŚĆ PRAKTYCZNA PRACY

Przeprowadzone badania ze względu na ich tematykę są jednymi, które mogą stanowić podstawę do opracowania Projektu Pielęgniarki Nur-doc, co przyczyni się do wdrożenia do praktyki pielęgniarstwiej kompetencji ordynowanie leków i wypisywanie recept. Wartością praktyczną pracy jest możliwość

rozszerzenia badań wśród pielęgniarek, które uzyskały uprawnienia do ordynowania leków i wypisywania recept i porównania wyników. Niezaprzeczalnym osiągnięciem Autorki jest uzyskanie odpowiedzi na pytanie: *Czy gotowość polskich pielęgniarek do ordynowania leków i wypisywania recept jest uzależniona od wybranych czynników socjodemograficznych i psychospołecznych?*, co pozwoli na racjonalizację we wdrożeniu tej zmiany. W czasie trwania badań (rok 2016) formalne uprawnienia do ordynowania leków i wypisywania recept posiadało tylko 356 pielęgniarek woj. Podkarpackiego.

10. OCENA EDYTORSKA

Tekst pracy przedłożonej do recenzji jest opracowany z należytą starannością i uporządkowany logicznie. O metodycznym prezentowaniu treści świadczą liczne ryciny, również w części teoretycznej (np.: s.10, s.41). W tekście występują pojedyncze uchybienia np. nieliczne tabele, które są bezzasadnie podzielone na stronach (s.88-89; s.90-91) nieuzasadniona personalizacja tj.: (...) *pielęgniarstwo w wielu krajach stało się zawodem złożonym posiadającym doświadczenie* (...) (s.7), czy literówka typu: pominięcie znaku tj.: „*taktujq*” zamiast „*traktujq*” (s.32). Jednak uogólniając, analiza obszernej treści opracowania wskazuje na bardzo dobrą sprawność lingwistyczną i staranność edycyjną Autorki wykazaną w opracowaniu.

11. UWAGI RECENZENTA

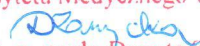
Przedłożona do oceny rozprawa doktorska autorstwa mgr Anny Bartosiewicz prezentuje wysoki poziom merytoryczny. Aczkolwiek, jako recenzentka oczekiwałam w części teoretycznej definicji operacyjnej gotowości do ordynowania leków i wypisywania recept, jako pierwszego etapu w konstruowaniu autorskiego kwestionariusza do pomiaru tej zmiennej oraz bardziej konsekwentnego różnicowania gotowości do kształcenia w zakresie ordynowania leków (...) z gotowością do ordynowania leków (...). Poczynione uwagi, można traktować jako sugestie do dalszego rozwoju badań w tym obszarze i nie umniejszają one w żaden sposób bardzo dobrej oceny całości dysertacji doktorskiej.

WNIOSEK KOŃCOWY

Reasumując oceniam rozprawę doktorską mgr Anny Bartosiewicz jako dorobek oryginalny, nowatorski i czyniący znaczący wkład w rozwój nauk o zdrowiu. Całość opracowania dokumentuje umiejętności badawcze Doktorantki, które w zakresie oceny uwarunkowań wdrożenia zmiany – rozszerzenie kompetencji pielęgniarek o ordynowanie leków i wypisywanie recept, jak też siła dowodów oparta na liczebności grupy badanych spełniają wymagania zgodne z art. 14 ust. 2 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z późniejszymi uzupełnieniami (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595; z 2005 r. Nr 164, poz. 1365, z 2010 r. Nr 96, poz. 620, Nr 182, poz. 1228, z 2011 r. Nr 84, poz. 455, z 2014 r. poz. 1198, tekst jednolity Dz. U. 2016 poz. 882).

Na tej podstawie stwierdzam, że przedłożona do recenzji praca doktorska pt. *„Socjodemograficzne i psychospołeczne uwarunkowania gotowości pielęgniarek do ordynowania leków i wypisywania recept”* spełnia wymogi formalne stawiane pracom na stopień naukowy doktora nauk o zdrowiu.

W związku z powyższym mam zaszczyt przedłożyć Wysokiej Radzie Wydziału Medycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego wniosek o dopuszczenie Pani mgr Anny Bartosiewicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

KIEROWNIK
Katedry i Zakładu Pielęgniarstwa Pediatricznego
Wydziału Nauk o Zdrowiu
Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

Dr hab. n. o zdr. Danuta Zarzycka